

Interetnické problémy v pohraničních regionech

Terminologie a základní pojmy

Co je to národ?

- **Různá chápání termínu národ:**
  - V letech před Velkou francouzskou revolucí bylo definování národa jenom velice vágní a problematické. **Vymezení národa** proto bylo **velice různorodé**:
    - Soubor lidí žijících na společném území, mající shodný jazyk a jsou spjati láskou k vlasti
    - V německém prostředí se národ chápal jako skupina lidí se společnou minulostí, spojených jazykem a kulturou
    - V anglickém prostředí byl definován jako soubor lidí, žijících pod jednou vládou a řídících se stejnými zákony. Francouzské prostředí tuto definici rozšířilo ještě o společný jazyk
  - Do revoluce ve Francii v r. 1789 navíc nemuseli být všichni obyvatelé země chápáni jako příslušníci národa:
    - Jako politický národ se chápali pouze příslušníci stavů, které určovaly politiku země
    - Tento stav byl ale změněn právě revolucí v r. 1789

Co je to národ?

- V průběhu 19. století se pod vlivem revoluce ve Francii, Napoleonských válek a procesů známých jako národního obrození začaly měnit pohledy na národ
- Všechny zásadní teze k národům se vesměs shodovaly v tom, že považovaly jednotlivé národy za věčné a přirozené jednotky. Nicméně v chápání národa se badatelé rozdělili podle toho, **dle jakých kritérií definovali národ:**
- **A) Podle objektivních hledisek:**
  - Jedná se o definování národa na základě jasných, empiricky zjistitelných rysů, jako jsou kulturní a jazykové vazby
  - Za další vazby byly považovány politické vazby, či tzv. pouto krve
  - Jedná se o postoj, který byl prosazován zejména autory z Anglosaského prostředí
  - V jejich dílech se nicméně problematizuje zařazení nestátních národů pod termín národ, což vede k terminologickému problému a k vytváření řady zástupných označení pro tyto komunity, jako jsou např. *nationality*, *national group*, apod.

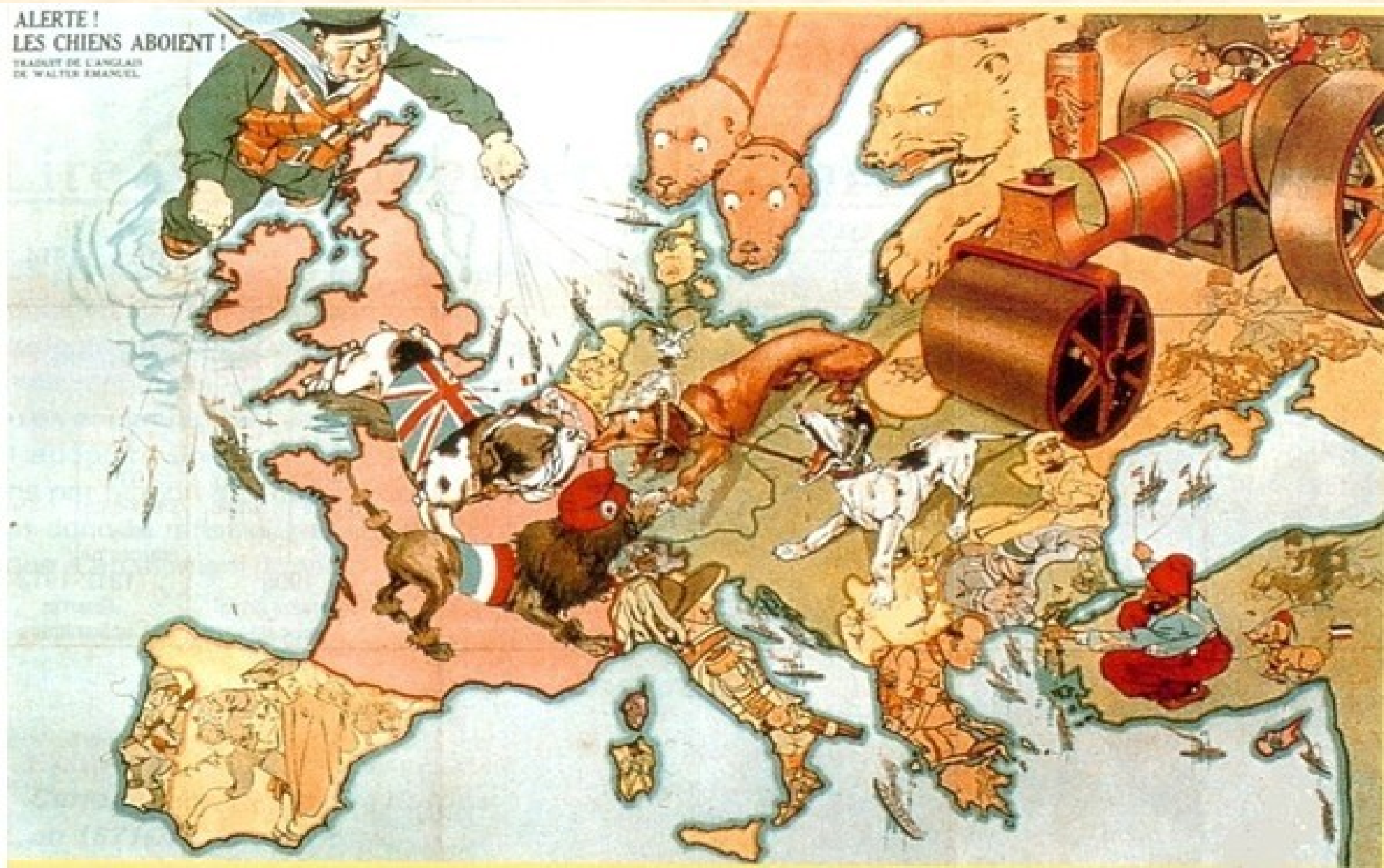
Co je to národ?

- **B) Podle subjektivních hledisek:**
  - Hlavní teze tohoto postoje by se dala charakterizovat tím, že určitá skupina obyvatelstva si uvědomuje svou příslušnost k danému národu a přeje si to
  - **Tento postoj nabýval podoby:**
    - A) Prostý souhlas se svou příslušností k již existujícímu národu
    - B) Demonstračně agitační vyjádření vůle k vytvoření nového národa
  - Tento postoj bývá ztotožňován s postřehem francouzského filozofa a historika Ernesta Renana: „ ... *příslušnost k národu je každodenní plebiscit...*“

Co je to národ?

ALERTE!
LES CHIENS ABOIENT!
TRADUIT DE L'ANGLAIS
DE WALTER EMANUEL

Co je to národ?

- V průběhu 2. poloviny 20. století se začaly v západních společenských vědách střetávat **dva hlavní myšlenkové postoje k národu**:
- **Primordialismus:**
  - Jedná se o teorii, navazující na myšlenkové pojmání národa v 19. století, podle níž je národ odvěkou jednotkou, která je charakterizována zejména jazykem a kulturou
  - Tento myšlenkový směr byl silný v 1. polovině 20. století
- **Konstruktivismus:**
  - Podle konstruktivistické teorie je národ pouze sociálním konstruktem 19. století a tedy produktem moderní společnosti a v dřívějších dobách nebyly známy
  - Zejména v důsledku hrůz 2. světové války a zneužití národa nacistickým režimem, postupně převládla v západním myšlení konstruktivistická teze

Co je to národ?

- Na základě rozdílného chápání národa vychází i odlišné přístupy ke zkoumání samotného národa:
  - **Primordialismus:**
    - Ve svém bádání zkoumá samotný národ a jeho podstatu
  - **Konstruktivistický směr:**
    - Zkoumá projevy národa jako je zejména nacionalismus
    - Z koncentrace tohoto směru na nacionalismus plyne, že nacionalismus je chápán jako jeden z dalších znaků národa
- V průběhu 2. poloviny 20. století se postupně prosadil koncept konstruktivistický
- Podle některých historiků, jako byl Američan **Hans Kohn** je zbytečné samotný národ definovat, jelikož ten je jenom produktem nacionalismu. Tento Kohnův závěr byl nicméně podroben kritice

Co je to národ?

- Během celého období 2. poloviny 20. století probíhaly další pokusy o vyslovení definice národa:
  - Podle britského sociologa **A. Smithe** je národ skupinou obyvatelstva, sdílející historické území, společné mýty, historické vzpomínky, masovou kulturu, ekonomii a společná práva a povinnosti závazné pro všechny jeho členy
  - Americký politolog pocházející z Čech **Karl W. Deutsch** v 50. letech definoval národ jako skupinu, jejíž příslušníci jsou schopni mezi sebou navzájem komunikovat mnohem snadněji, než s příslušníky jiných skupin. Tato pospolitost je dle něj základem společné kultury a národního uvědomění se
- I přes neschopnost přinést jasnou definici národa, je většinou badatelů objektivní existence národa přijímána, ačkoliv badatelé jako **Hugh Seton-Watson** rezignovali na objektivní určení národa

Co je to národ?

- **Nacionalismus:**

- Během zkoumání národa se pozornost začala stále více stáčet k problematice nacionalismu

- **Hans Kohn** definoval nacionalismus jako stav mysli, který se váže k národu a k samotnému národnímu státu. Podle jeho definice **můžeme rozlišit dva druhy**

- nacionalismu:**

- Západní vycházející z liberálních a demokratických hodnot, zdůrazňující občanská práva jedince, bez ohledu na jeho sociální, či etnickou příslušnost. Tento nacionalismus vychází hlavně z anglických a francouzských tradic
- Východní (či Nezápadní) vycházející z jazykové definice národa. Tento nacionalismus byl iracionální, opírající se o koncepci lidu, pracující historickou mytologií a s představou daného národního poslání

Co je to národ?

- Lze říci, že obecně panovala shoda o dvojí tváři nacionalismu. Potíže ale přetrvávají ve snaze o jejich vymezení, takže každý badatel předkládá vlastní verzi **výkladu nacionalismu a jeho pozitivních i negativních stránek**:
  - **Etienne Balibar** vidí pozitivum nacionalismu v budování státu a pospolitosti, špatná stránka nacionalismu je dle něj naopak v expanzivnosti, nesnášenlivosti a netolerance vůči ostatním národům a nacionalismům
  - **Louise Snyder** tvrdil, že nacionalismus může být morální a nemorální. Nebezpečí nacionalismu spatřoval v jeho prolnutí s kolektivismem proti individuálním svobodám
  - V rozdělení pozitivních a negativních stránek nacionalismu můžeme konstatovat, že badatelé vycházející z malých národů častěji vyzdvihují pozitivní stránky nacionalismu, zatímco badatelé vycházející z anglosaského prostředí spíše poukazují na jeho negativní stránky
  - Emancipační potenciál nacionalismu tak vyzdvihl katalánský historik J. Llobera, izraelská historička H. Ben-Israel, nebo turecký historik U. Özkirmli

Co je to národ?

- Řada badatelů usiluje o to, aby termín nacionalismus byl vyhrazen zejména pro jeho **negativní stránky**:
  - Termín měl být vyhrazen pro označení národního egoismu, povyšování vlastního národa nad ostatní, kladení zájmů národní společenosti nad práva jedince a podobně
  - Pro pozitivní projevy národního vědomí tito badatelé navrhovali používat termíny jako národní cítění, láska k vlasti, či patriotismus

Francouzský filosof Etienne Balibar

Co je to národ?

- Někteří autoři se pokoušejí o objektivizaci pojmu nacionalismus a o jeho definování jako **nástroje vědecké analýzy**:
  - Nacionalismus definoval britský sociolog **Anthony Giddens** jako: „ ... *afilaci jednotlivců vůči souboru symbolů a názorů, které zdůrazňovaly pospolitost příslušníků politického systému.*“
  - **H. U. Wehler** definoval národ: „ ... *ideový systém , který slouží utváření, mobilizaci a integraci velkého svazu solidarity – národa.*“
  - Nevýhodou těchto obecných definicí ale je to, že jsou příliš obecné a užití termínu nacionalismus jako obecného a nehodnotícího termínu je ošidné, jelikož pro svou šíři může být pod tento termín zařazen bojovník za svobodu, stejně jako příslušník Waffen SS, apod.

Anthony Giddens

Co je to národ?

- Můžeme vymezit **několik základních typů nacionalismu:**
- **A) Liberální nacionalismus:**
  - Jedná se o nejstarší typ nacionalismu a jeho kořeny jsou ve Velké francouzské revoluci
  - Jedná se o nacionalismus inkluzivní, operující s tezí, že lidská společnost se rozděluje na národy z nichž každý má svá specifika
  - Významnou myšlenkou je sebeurčení, které vede ke vzniku moderního národního státu
  - Reprezentanty byly Símón Bolívar, Woodrow Wilson, či Giuseppe Mazzini, apod.
- **B) Expanzivní nacionalismus:**
  - Jedná se o přímý opak liberálního nacionalismu a klade vlastní národ a jeho specifika před všechny ostatní národy
  - Jedná se o nacionalismus, který ideově podporoval koloniální expanzi evropských zemí (ale též i Japonska) v průběhu 19. a počátku 20. století
  - Může mít znaky šovinismu a případně i vyhroceného rasismu
  - Mezi příklady mohou patřit koloniální mocnosti 19. století, ale třeba i nacistické Německo

Co je to národ?

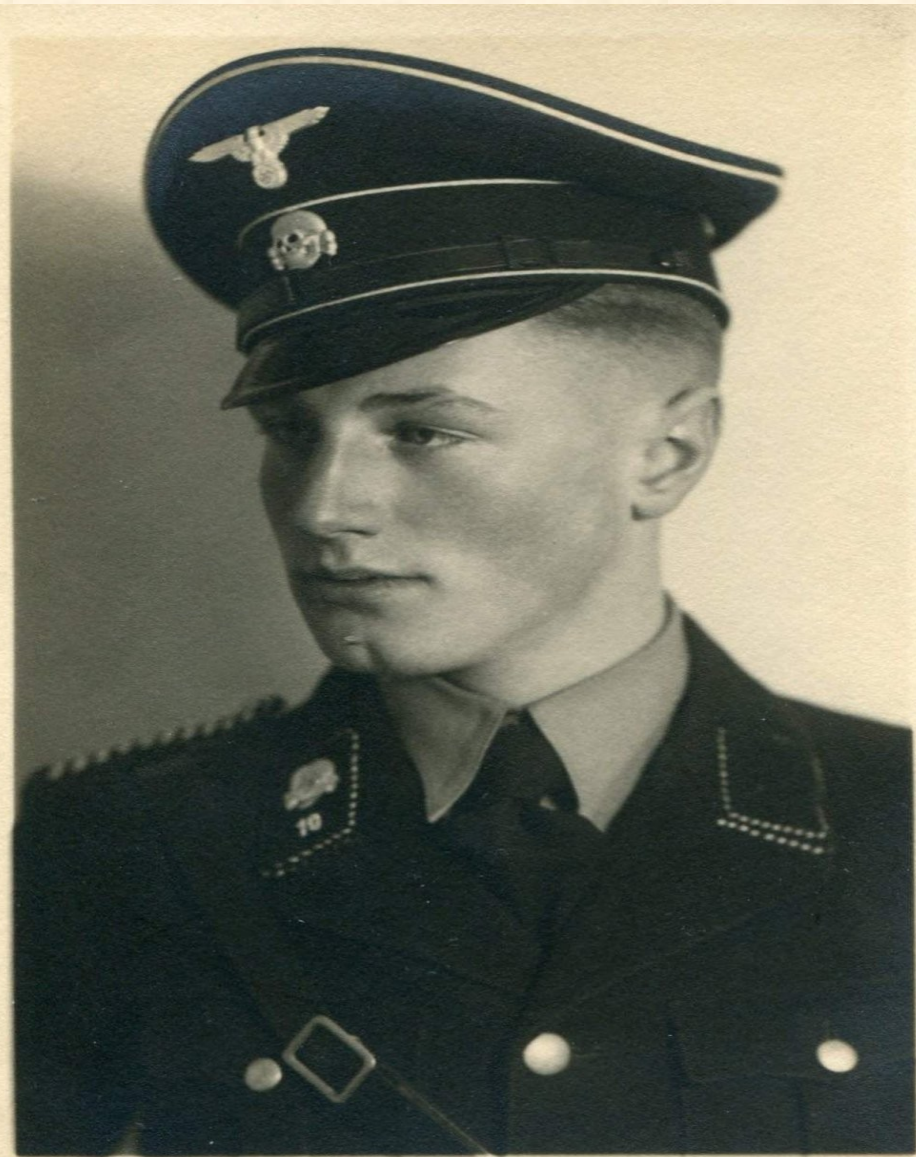
- **C) Konzervativní nacionalismus:**

- Jedná se o nacionalismus, který si klade za cíl hlavně uchování jednoty národa
- Jedná se o formu nacionalismu, kterou můžeme vidět u impérií, kde se nacionalismus stává formou tradicionalismu, která je spojena s nostalgickými pohledy do minulosti a hledáním své zašlé slávy, případně s upomínáním si své velikosti a moci
- Mezi příklady můžeme zařadit Francii v době vlády Charlese de Gaulla, nebo Británie za premiérky Margareth Thatcherové

- **D) Protikoloniální a postkoloniální nacionalismus:**

- Je vlastní rozvojevému světu, tedy bývalým africkým a asijským državám upadajících evropských koloniálních velmocí
- Tento nacionalismus se často ve větší, či menší míře prolínal s různými podobami socialismu
- Můžeme sem zařadit M. Gándího a D. Néhrua, ale také Ho-Chi Minha, či v Číně Mao Ce-Thunga

Co je to národ?

George Eastman

Národ a stát

- **Vznik národa:**
  - Otázka definování národa a nacionalismu v sobě nese i zásadní otázku, jak národy vznikají. I v tomto případě se setkáváme s řadou různých postojů reprezentovanou jednotlivými badateli:
    - **Autoři považující národ za výsledek nacionalismu:**
      - Zastávají stanovisko, že národ je sociálním konstruktem
      - Národy dle jejich názoru vznikly jako dílo intelektuálních elit a ambiciózních politiků, kteří využívali národ a národní témata pro svou politickou kariéru
      - Skupina není jednotná, ale obecně přijímá tezi, že na vzniku národů měly vliv i další faktory. Nejedná se tedy pouze o imitaci obdobných postupů v jednotlivých částech Evropy, ale existovaly i objektivní místní podmínky, politické, kulturní a jiné tradice, které určily, že západní a nezápadní nacionalismus nabraly odlišné podoby

Stát a národ

- Teorii vzniku národa shrnul **Anthony Smith** do **pěti základních paradigmat**:
  - **Primordialistické paradigma:**
    - Odvozuje vývoj národa od primordiálních atributů, jimiž se rozumí jazyk, náboženství a teritorium
    - Patří sem Cliford Geertz
  - **Perennialistické paradigma:**
    - Podobá se primordialistickému paradigmatu, ale původ neodvozuje od věčných atributů, jako hlavně ze starých předmoderních, etnických a politických vazeb, které se promítaly do národotvorných procesů a mýtů
    - Řadí sem Walkera Connorse, Josepha Lloberu a další
  - **Postmoderní paradigma:**
    - Vnímají kriticky historické kořeny. Dekonstrucí starých historických textů se pokoušejí nalézt nové termíny a dimenze pro označení této problematiky
    - Patří sem Rogers Brubaker, nebo Michael Billing

Stát a národ

- **Modernistické paradigma:**

- Vznik národa vidí v procesu modernizace. Podle jejich tezí je národ výtvořem svých vlastních příslušníků, tedy občanů a elit jejich pospolitosti
- Sem řadí Erica Hobsbawma, Benedicta Andertona, A. Giddense, Miroslava Hrocha a další

- **Etnosymbolistické paradigma:**

- Tento proud se snaží nalézt pro národ relevantní symbolické poslání etnických identit. Sleduje tedy jak národy reinterpetují symboly a hodnoty z minulosti a generují z nich novodobé národní vědomí. Cílem je tedy zkoumat jak nacionalisté využívají etnosymbolické materiál pro národní cíle
  - Sem patří sám Anthony Smith a John Hutchinson
- Ačkoliv má toto Smithovo členění teorií své kritiky, umožňuje lepší orientaci a přehled v řadě teorií nacionalismu

Stát a národ

19. století bylo dobou formování moderních národů

Stát a národ

- **Termíny:**

- Ve vztahu státu a národa rozlišujeme některé hlavní termíny:

- **Národní stát:**

- Jedná se o ideu státu v níž se teritorium obývané daným etnikem (stát) překrývá s národem
- Můžeme tak říci, že národ je hlavní a klíčovou jednotkou daného státu. Příslušníci státotvorného etnika jsou v daném státě představují většinu obyvatelstva
- Běžným příkladem národního státu v 19. století jsou Francie, Německo, Švédsko, apod. V současné době např. Maďarsko, Česká republika, ...

Francouzská třetí republika vytvořila hluboké republikánské tradice

Stát a národ

- **Národnostní stát:**
  - Jedná se o stát v němž se národ a stát plně nepřekrývají a na území daného státu žije dva nebo více národů
  - V případě národnostních států bývá zpravidla jeden národ dominantní a je nositelem státní ideje
  - Jako příklady můžeme jmenovat Ruskou říši, nebo také Československo v letech 1918 až 1938

Rusko, které překročilo své etnické hranice za vlády Ivana IV. Hrozného, je klasickým příkladem státu, kde žije mnoho různých národů, jež jsou ovládány jedním dominantním národem.

Stát a národ

- **Státní národ:**

- Jedná se o národ, jenž dokázal vytvořit národní stát
- Státní národ se nemusí nezbytně překrývat s hranicemi státu:
  - Pokud je území obývané státním národem menší, než rozloha státu, pak se na území vyskytují oblasti osídlené národnostními menšinami cizího národa
  - Pokud je území obývané státním národem větší, než rozloha státu, pak se za hranicemi vytvářejí na území cizích států národnostní menšiny daného národa

- **Nestátní národ:**

- Jedná se o národy, které obývají území ve státě, ale nejsou nositelem státní ideje
- Může existovat i více národů, které jsou nestátní a jsou ovládány dominantním státním národem
- V 19. století existovala řada nestátních národů, které usilovaly o získání vlastních politických práv na dominantních státních národech

Stát a národ

- **Národnostní menšina:**

- Jedná se o obyvatelstvo státu, jehož národnost je odlišná od národnosti státního národa
- Národnostní menšiny vznikají v důsledku politických změn při dělení státních, nebo na základě migrace obyvatelstva z jednoho státu do druhého
- Velký zájem o problematiku menšin vzešel na konci 1. světové války, když po rozpadu Rakouska-Uherska, Německa, Ruska i Osmanské říše se najednou řada obyvatel hlásících se k jednomu národu ocitla na území cizího národního státu (např. Němci v ČSR, Maďaři v Rumunsku, apod.)
- Obsah termínu nebyl dlouho přesně definován. **Konvence o ochraně menšin** z r. 1991 definuje menšinu jako:
  - Skupina obyvatelstva, jež je početně menší, než ostatní obyvatelstvo státu v němž žije
  - Tato skupina jsou občané tohoto státu a zároveň jsou nositeli odlišných národnostních, jazykových, nebo náboženských vlastností, jež je odlišují od zbytku obyvatelstva daného státu

Stát a národ

- Národnostní menšina je vymezena stejnými etnickými znaky jako národ. Je tedy integrální součástí mateřského národa s nímž má společný jazyk, kulturu, náboženství, národní dějiny, ale nežije na stejném území, jako mateřský národ
- Lze tedy říci, že národnostní menšina je svébytná skupina lidí, kteří žijí odděleně od jádra mateřského národa a jako součást politické, kulturní, hospodářské, sociální a etnické struktury jiného státu se liší od majority státu v němž žijí

Mezi tradiční menšiny v českých zemích patří Poláci

Děkuji za pozornost.

